

منجم یزدی، کمال بن جلال، قرن ۱۱ ق -
زبدة التواریخ / تألیف کمال بن جلال منجم یزدی؛ تحقیق، مقدمه و تصحیح غلامرضا مهدوی راونجی. - قم: پژوهشگاه حوزه و
دانشگاه، ۱۳۹۷.

ده، ۳۳ ص: مصور، جدول. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۴۴۳: تاریخ: ۱۰۵)
ISBN: 978-600-298-212-4
بها: ۲۱۰۰۰ ریال
مهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا.
کتابنامه. ص. [۳۲۹] - ۳۳۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.
۱. ایران - تاریخ - صفویان ۹۰۰-۱۱۴۸ ق. - تاریخ نویسی. ۲. History-Safavids, 1502-1736-Historiography.
Iran - حافظ ابوالحسن بن ابی طالب بن لطف الله، ۷۶۳-۸۳۴ ق. - زبدة التواریخ - نقد و تفسیر. ۴. ایران - تاریخ - صفویان، ۹۰۷-۱۱۴۸ ق.
۵. Iran-History-Safavids, 1502-1736. الف. مهدوی راونجی، غلامرضا، ۱۳۵۷-، مصحح، مقدمه نویسنده. ب. پژوهشگاه
حوزه و دانشگاه. ج. عنوان.
۱۳۹۷ ز ۹۶/م ۹۲/د ۱۱۷۶
شماره کتابشناسی ملی

۵۱۴۸۷۲۶

۹۵۵/۰۷۱

زبدة التواریخ

مؤلف: کمال بن جلال منجم یزدی، تصحیح، مقدمه و تحقیق: دکتر غلامرضا مهدوی راونجی

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

ناشر همکار: قطب مطالعات صفوی اصفهان

ویرایش و صفحه آرایی: اعتصام

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۲۱۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشران محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۱۱۳۰۰)

نمابر: ۰۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروش اینترنتی: www.ketab.ir/rihu

اصفهان: دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دفتر قطب علمی مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در عصر صفویه،

ص. پ. ۸۱۷۴۴، تلفن: ۰۳۱۱-۳۷۹۳۳۱۲۷، نمابر: ۰۳۱۱-۳۷۹۳۳۱۲۵

Website: www.safavica.ir

سخن ناشران

نیاز گسترده جوانان علمی حوزوی و دانشگاهی به احیای متون با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی، حقیقتی انکارناپذیر است. برای رفع این نیاز، مراکز پژوهشی با توجه به محدودیت‌های موجود، دست‌به‌دستی و همکاری یکدیگر، آثار مشترکی تدوین و ارائه کنند تا افزون بر ارتقای کمی و کیفی پژوهش‌ها، از تکرارها و موازی‌کاری‌ها جلوگیری شود. از این‌رو، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و قطب علمی مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در عصر صفویه برای نیل به اهداف یادشده، پنجمین مجلد را با عنوان «زبدۃ التواریخ» به جامعه علمی تقدیم می‌کنند.

کتاب حاضر یکی از منابع مهم در تکمیل حلقه مطالعات تازیخ صفویه است و کمک شایانی به تحقیقات این حوزه در دوره‌های تحصیلات تکمیلی می‌کند. همچنین این کتاب مانند منابع دست اول زوایایی از تاریخ دوره صفوی را برای محققان تاریخ روشن می‌کند. در پایان پژوهشگاه بر خود لازم می‌داند از مصحح محترم جناب آقای دکتر غلامرضا مهدوی‌راونجی و ارزیاب محترم دکتر حسن زندیه سپاس‌گزاری کند.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قطب علمی مطالعات فرهنگ و تمدن شیعه در عصر صفویه

تقدیم بہ روح پاک پدرم

و

بہ پاس صوری ہامی مادرم

فهرست مطالب

فصل اول: تاریخ‌نگاری صفوی: تاریخ‌نگاری ایدئولوژیک

- ۱-۱- امپراتوری صفوی: سیاست در کسوت مذهب ۳
- ۲-۱- تاریخ‌نگاری صفوی: هم‌په‌ادی سنت تاریخ‌نگاری تیموری - ترکمانی ۶
- ۳-۱- تاریخ‌نگاری و تاریخ‌گری صفوی ۱۲
- ۱-۳-۱- امواج تاریخ‌نگاری و بازتاب اندیشه‌های شیعی ۱۳
- ۱-۱-۳-۱- موج نخست تاریخ‌نگاری صفوی: حاکمیت روح مذهب، سیاست و نظامی‌گری ۱۳
- ۲-۱-۳-۱- موج دوم تاریخ‌نگاری صفوی: نفوق نگاه اجتماعی ۱۷
- ۳-۱-۳-۱- موج سوم: هویت یابی تاریخی - آری نهاد مذهب ۱۹
- ۲-۳-۱- تاریخ‌نگاری، جایگاه و ذهن مورخ ۲۳
- ۴-۱- نتیجه‌گیری ۲۴

فصل دوم: بررسی حیات سیاسی - فرهنگی ملا کمال و خاندان نجم‌یزدی

- ۱-۲- کلیات ۲۸
- ۲-۲- درباره و تتجیم: نگاهی گذرا به منزلت منجم در دربار صفوی ۳۱
- ۳-۲- ملا جلال: بزرگ خاندان منجم ۳۲
- ۴-۲- ملا کمال: تداوم تتجیم درباری ۳۲
- ۵-۲- ملا جلال ثانی: افول خاندان منجم ۴۱
- ۶-۲- تاریخ‌نگاری خاندان منجم: مؤلفه‌های ممتاز و متمایز تدوین آثار ۴۲
- ۱-۶-۲- بررسی صوری (شکلی) آثار خاندان منجم ۴۴
- ۲-۶-۲- بررسی محتوایی زبده التواریخ ۴۵

۴۸	۲-۶-۱- بازتاب امور لشکر و کشور (نظامی - سیاسی).....
۵۶	۲-۶-۲- بازتاب امور اقتصادی و اجتماعی.....
۵۷	۲-۷-۷- شاخصه‌های تاریخنگری خاندان منجم یزدی.....
۵۸	۲-۷-۱- مشروعیت بر اساس نجوم.....
۶۱	۲-۷-۲- ترسیم تاریخ خطی و موعود گرایی.....
۶۳	۲-۷-۳- تأویل گرایی.....
۶۵	۷-۴- اندیشه‌های سیاسی (اسلام و ایران‌شهری).....
۶۷	۲-۸- التواریخ: منابع و تأثیرپذیری.....
۷۳	۲-۹- زبان، روش، در زبده التواریخ.....
۷۴	۲-۱۰- نسخ، بده التواریخ و مختصات رسم الخطی آنها.....
۸۶	۲-۱۱- نسخه صحیح.....
۸۷	۲-۱۲- نتیجه.....

فصل سوم: بده التواریخ

۹۱	[دبیاجه].....
۹۲	از هبوط [حضرت] آدم (ع) تا بعثت [حضرت] ادیس [ع].....
۹۳	اما پادشاهانی که در این عرُض تا عصر [حضرت] ابراهیم (علیه السلام) بوده‌اند.....
۹۴	اما انبیای مشهور که در آن عصر بوده‌اند.....
۹۵	اما پادشاهانی که در آن زمان بوده‌اند.....
۹۶	و پیغمبرانی که در این عرض بوده‌اند مابین [حضرت] موسی [ع] و [حضرت] داوود [ع].....
۹۷	اما پادشاهانی که در این عصر بوده‌اند، نوذر بن منوچهر و زاب بن طهماسب بن منوچهر.....
۹۷	و انبیائی که در آن اوقات بودند یعنی مابین [حضرت] داوود [ع] و [حضرت] عیسی (ع).....
۹۸	اما پادشاهانی که در آن عصر بودند یعنی مابین [حضرت] داوود [ع] و [حضرت] عیسی (ع).....
۱۰۰	اما طبقه سیوم از ملوک عجم.....
۱۰۱	اما حواریان.....
۱۰۲	اما پیغمبرانی که بعد از حضرت عیسی (علیه السلام) بوده‌اند.....
۱۰۲	اما انبیاء اولوالعزم [ع].....
۱۰۳	اما پادشاهانی که از عهد حضرت عیسی (علیه السلام).....
۱۰۴	ولادت با سعادت حضرت رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلّم).....
۱۰۷	میلاد با اسعاد حضرت امیر المؤمنین علیه السلام.....
۱۰۹	ذکر خلافت خلفاء ثلاثه.....

ولادت با سعادت حضرت فاطمة زهرا علیها السلام.....	۱۱۰
مولود مسعود حضرت امام حسن (علیه السلام).....	۱۱۰
ولادت با سعادت حضرت امام حسین (ع).....	۱۱۱
میلاد با اسعاد سید زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام.....	۱۱۳
ولادت با سعادت حضرت امام محمد باقر (علیه السلام).....	۱۱۴
ذکر استیلاى عباسیان.....	۱۱۵
مولود مسعود حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام).....	۱۱۶
ولادت با سعادت حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام).....	۱۱۷
مولود مسعود حضرت امام علی بن موسی الرضا (علیه التحیه و الثناء).....	۱۱۸
ذکر سلاطین سلجوقیان.....	۱۱۹
میلاد با اسعاد حضرت امام محمد تقی (علیه السلام).....	۱۲۰
ولادت با سعادت حضرت امام علی نقی (علیه السلام).....	۱۲۱
ذکر احوال صفاریه.....	۱۲۱
مولود عاقبت محمود حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام).....	۱۲۲
[ذکر احوال آل زیار].....	۱۲۳
ذکر مجملی از احوال سلاطین آل بویه.....	۱۲۳
ولادت با سعادت حضرت امام صاحب الزمان (علیه صلوات والسلام).....	۱۲۵
ذکر مختصری از احوال سلاطین غزنویه.....	۱۲۶
ذکر سلاطین آل [سلجوق].....	۱۲۷
ذکر پادشاهان ملاحده اسماعیلیه.....	۱۲۹
ذکر مجملی از احوال اتابکان فارس.....	۱۳۱
ذکر شمه‌ای از احوال خوارزمشاهیه.....	۱۳۲
ذکر پادشاه جهانگیر چنگز خان و اولاد و احفاد او.....	۱۳۵
ذکر ملوک طوایف که بعد از چنگیز در ایران پادشاهی کردند.....	۱۴۱
ذکر سلاطین آل مظفر.....	۱۴۲
ذکر مجملی از احوال سربداران.....	۱۴۳
ذکر پادشاه صاحبقران امیر تیمور گورکان.....	۱۴۶
ذکر اولاد امیر تیمور که بعد از او پادشاهی کردند.....	۱۵۰
ذکر مجملی از احوال سلاجقه روم.....	۱۵۷
ذکر سلاطین آل عثمان.....	۱۵۹
ذکر مجملی از احوال پادشاهان اوزبکیه.....	۱۶۳

۱۶۸	 ذکر مجملی از احوال سلاطین قراقوینلو
۱۷۱	 ذکر مجملی از احوال پادشاهان آق قوینلو
۱۷۵	 ذکر مجملی از احوال پادشاهان صفوی و بیان نسب ایشان به دودمان نبوی (ص)
۱۸۰	 ذکر مبدأ طلوع آفتاب دولت خاقان اعظم، ممالک ستان، شاه اسماعیل
۱۸۷	 ذکر شمه‌ای از احوال خاقان جم جاه، ظل الله، شاه طهماسب
۲۰۵	 ذکر جلوس نواب خاقانی، شاه اسماعیل ثانی
۲۰۹	 ذکر جلوس شاه سلطان محمد خدا بنده
۲۱۶	 ذکر احوال سیر مآل مهر اوج اقبال، شاه عباس
۲۱۹	 ذکر جلوس شاه عباس بر تخت خراسان
۲۲۱	 ذکر جلوس مبارک شاه عباس بر تخت قزوین
۲۶۷	 [ذکر ولادت شاه صفی]
۲۶۸	 [ذکر جلوس مبارک شاه صفی]
۲۹۶	 ذکر شمه‌ای از احوال خاقان صاحبقران شاه عباس ثانی
۲۹۶	 جلوس میمنت مأنوس آن در صاحبقران [شاه عباس ثانی]
۲۹۷	 تاریخ جلوس میمنت مأنوس ظل محمد
۳۲۸	 ذکر احوال خجسته آمال آفتاب اوج اقبال ابوالمظفر سلطان شاه صفی الثانی الصفوی

۳۲۹	 منابع و مأخذ
۳۳۵	 لغات و اصطلاحات
۳۵۳	 توضیحات

نمایه‌ها

۳۷۱	 نمایه اشخاص
۳۷۴	 نمایه مکان‌ها

Introduction

Dr. Mahdavi Ravanji's present edition of Kamal b. Jalal Munajjim Yazdi's *Zubdat al-tavarikh* is a greatly welcomed addition to the field of Safavid historiography. Chronicles form the single most important source for the study of the Safavid period. Thus, making available sources like the *Zubdat al-tavarikh* a particularly urgent task. Although scholars have been aware of and utilized certain well-known Safavid text for many decades, such as Iskandar Beg Munshi's *Tarikh-i 'alam-ara-yi 'Abbasi* and Hasan Beg Rumlu's *Ahsan al-tavarikh*, other chronicles have remained in manuscript form, largely inaccessible and often unknown to scholars. This edition of the *Zubdat al-tavarikh* contains an extensive introduction, where Dr. Ravanji places the text in historical and historiographical context. He introduces the author and provides background about this remarkable multi-generational family of astrologer/astronomers and historiographers. He has also compared the text with earlier sources such as the work of the author's own father, Jalal Munajjim Yazdi's *Tarikh-i 'Abbasi*, and located parallel passages and instances of imitative writing.

There are two more points worth mentioning here. The *Zubdat al-tavarikh* is a universal history, containing sections on biblical prophet figures, Persian pre-Islamic kings, accounts of the Prophet Muhammad, Fatima, and the Twelve Imams, and pre-Safavid Islamic dynasties, in addition to, of course, a full account of the Safavid dynasty, including a section on the pre-dynastic Safaviyya Sufi shaykhs. It is sometimes the case that when such universal histories are republished, only the Safavid section is included in the published text. With the *Zubdat al-tavarikh*, we have the entire full history, including the pre-Safavid sections. It is also sometimes the case that chronicles are edited on the basis of only one manuscript, even when other manuscripts are available, making it impossible to take note of manuscript variations. Dr. Ravanji, however, has consulted several manuscripts and fully noted the variations, making this a fully critical edition.

The volume also includes a bibliography, a useful glossary, and an index. These features make this edition of the *Zubdat al-tavarikh* everything one would hope to see in a published, edited manuscript.

Sholeh A. Quinn

2 Desember 2017

University of California, Merced

مقدمه

نسخه حاضر دکتر مهدی راونجی از کتاب زبده التواریخ اثر کمال بن جلال منجم یزدی، در زمینه تاریخ نگاری صفوی، بسیار مورد استقبال قرار گرفته است. تاریخ‌ها مهم‌ترین منبع یگانه برای مطالعه دوره صفویه را تشکیل می‌دهند. به این ترتیب، منابع موجود مانند زبده التواریخ به یک امر مبرم تبدیل می‌شود. هرچه دانش‌پژوهان از چندین دهه قبل با متونی مانند تاریخ عالم آرای عباسی اثر اسکندر بیگ منشی و احسن التواریخ اثر حسن بیگ روملو آشنا شده و از آنها استفاده کرده‌اند اما سایر دست‌نوشته‌ها، به طور عمده و به شکل غیر قابل دسترس و اغلب ناشناخته برای دانش‌پژوهان باقی مانده‌اند.

این نسخه از زبده التواریخ شامل مقدمه‌ای گسترده است، جایی که دکتر راونجی متن را در زمینه‌های تاریخی و تاریخی نگارش قرار می‌دهد. او نویسنده را معرفی می‌کند و زمینه‌ای در مورد این چند نسل خانواده، پیشینه علمی طالع‌بینی، ستاره‌شناسی و تاریخ‌نگاری فراهم می‌آورد. او همچنین این متن را با منابع متقدم مانند تاریخ عباسی اثر پسر خود نویسنده - ملا جلال منجم یزدی - و نوشته‌های موازی و نمونه آثار گردآوری شده، مقایسه کرده است.

در اینجا دو نکته قابل ذکر دیگر وجود دارد: زبده التواریخ یک تاریخ عمومی است که حاوی بخش‌هایی از شخصیت‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و سلم، پادشاهان پیش از اسلام ایران، گزارش‌هایی از حضرت محمد ﷺ، حضرت فاطمه علیها السلام، دوازده امام علیهم السلام و سلسله‌های اسلامی پیش از صفوی است، علاوه بر این، یک گزارش کامل از سلسله صفوی وجود دارد که شامل شیخ‌های صوفی مسلک، پیش از سلطنت صفویه است. گاهی اوقات چنان است که وقتی این تاریخ‌ها عمومی منتشر می‌شوند، فقط بخش صفوی در آن متون گنجانده می‌شوند. با زبده التواریخ، یک کل تاریخ را بطور کامل و از جمله بخش‌های پیش از صفوی را هم داریم. همچنین گاهی اوقات مورد بحث است که نوشته‌ها براساس تنها یک دست‌نوشته ویرایش می‌شوند، حتی زمانی که نسخ خطی دیگری نیز در دسترس هستند. این کار سبب می‌شود که یادداشت برداری از نسخ گوناگون غیر ممکن گردد. با این حال، ذکر راونجی به چندین نسخه خطی مراجعه کرده و تغییرات را بطور کامل مقایسه و تصحیح کرده و به طور کامل اثر را ذکر نموده است که این کار منجر به این نسخه کاملاً مهم و انتقادی شده است.

این کتاب همچنین شامل یک کتابشناسی، یک واژه‌نامه مفید و یک پیوست است.

چنین ویژگی‌هایی، این نسخه از زبده التواریخ را به نسخه‌ای تبدیل می‌سازد که همه امیدوارند که یک نسخه تصحیحی منتشر شده ببینند

شعله.ا. کوین

دانشگاه کالیفرنیا، مرسد

۲ دسامبر ۲۰۱۷